

Prikazi i osvrti

Osobna i društvena dimenzija grijeha

Osvrt na znanstveni skup KBF-a u Splitu

I ove 2001. godine je u organizaciji KBF-a Sveučilišta u Splitu krajem listopada, točnije od 25. do 26. u Splitu održan znanstveni skup teološke tematike, sedmi po redu, posvećen aktualnoj i izazovnoj temi osobne i društvene dimenzije grijeha. Imali smo prigodu čuti sedam od devet programom predviđenih izlaganja uvaženih profesora iz Hrvatske i inozemstva, koji su s različitih vidika pokušali osvijetliti ovu ponajprije teološko-moralnu, ali i egzistencijalnu kategoriju promišljanja ljudske stvarnosti. Uz informativnost i formativnost izlaganja, tematika je produbljivana raspravama i dijalozima sa svrhom osposobljavanja nazočnih za vjerničko sučeljavanje s pitanjima i problemima našega vremena.

Prvog dana, uz uobičajeni protokol otvaranja skupa s pozdravima i uvodnom riječi, čuli smo predavanje msgr. Ivana Devčića, riječkog nadbiskupa i profesora filozofije na riječkoj Teologiji, o *Presjeku Berdjajevlje misli pod vidom osobne i društvene dimenzije grijeha*. Msgr. Devčić prikazao je Berdjajevljev filozofski govor o grijehu koji je uronjen u promišljanja o čovjekovu otuđenju. Grijeh je ovdje sinonim objektivacije, a čovjekovo nemirenje s tom situacijom je suprotnost grijehu - vrlina. Grijeh u objektivnom smislu je metafizički pad, tajanstveni raspad bitka, i kao takav ne pokriva samo područje morala. Izlazak iz njega moguć je samo stvaralačkim činom transcendiranja, izlaskom iz kruga objektivirane stvarnosti ili, religioznim rječnikom rečeno, pobo-žanstvenjenjem čovjeka.

Drugi radni dan započeo je predavanjem dr. Mate Zovkića, profesora Novoga zavjeta na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji i generalnog vikara Vrhbosanske nadbiskupije, o *Grijehu prema Paulu*

kao otuđenju od Boga i bližnjth. Predavanje nam je približilo svetopisamski, posebice novozavjetni, i to pavlovski, govor o grijehu. Prof. Zovkić je protumačio većinu pavlovskih tekstova o grijehu, otkrivajući kategoriju otuđenja kao najprikladniju za izražavanje pavlovskog poimanja grijeha. Udaljenost od Boga i bližnjega onemogućuje razvoj čovjekovih potencijala, a otvorenost i blizina Bogu temeljni je preduvjet potpunog ostvarenja čovjeka. Treće predavanje je prema programu trebao održati dr. Rosino Gibelini, teolog i direktor izdavačke kuće *Queriniana* iz Brescie, o *Shavaćanju grijeha u pokoncilskoj teologiji*. Zbog neodgovornih obaveza dr. Gibelini nije bio nazočan skupu te je izostanak njegova predavanja ostavio priličnu rupu u strukturi Simpozija. Nedostajao je uvid u najsuvremeniji teološki govor o grijehu. Njegov izostanak omogućio je ostalim predavačima malo više vremena za njihova izlaganja. Doc. dr. Špiro Marasović, profesor moralne teologije na KBF-u Sveučilišta u Splitu, održao je zapaženo predavanje o *grešnim strukturama*. Pošavši od jezikoslovne upotrebe termina struktura i strukturalizam, gdje su se ovi najprije i pojavili kao izraz odnosa dio-cjelina, pojasnio nam je sociopolitičku upotrebu sintagme "grešne strukture". Ovom sintagmom, naglasio je predavač, pokušava se izbrisati osoba i njezina osobna odgovornost na račun cjeline društva i njegovih struktura. Za Crkvu pak, posebice u njezinu službenom naučavanju, subjektivnost osobe temelj je strukture čudorednog čina. Grijeh se uvijek događa kao osobni čin, ali ne izvan strukturalnog konteksta odnosa s Bogom i drugim. Sržna poruka sintagme "grešne strukture" je da čovjek kao pojedina osoba ne djeluje slobodno, nego programirano. A grijehu, koliko god bio društveno uvjetovan, društvena struktura nije primarni subjekt, već je subjekt uvijek bio i ostaje primarna struktura grijeha. U sljedećem predavanju doc. dr. Nikola Bižaca, profesor dogmatske teologije na KBF-u u Splitu, progovorio nam je o *individualnom i društvenom u istočnom grijehu*. Upozorivši na dosadašnje tretiranje istočnog grijeha i tradicionalni govor o njemu, na razne interpretacijske modele objavljenih sadržaja, predavač je pokušao uvažiti evolucijsku paradigmu u sustavnom interpretiranju dogme o istočnom grijehu. Ova se opire statičkom poimanju svemira, gdje je savršenstvo prisutno na početku, i nudi dinamičko poimanje svemira, gdje savršenost kao potpuno ostvarenje čovjekova relacijskog potencijala dolazi tek na kraju. Kada je prvi put došao k svijesti, čovjek je postao Božjim sugovornikom. Bog ga je pozvao u zajedništvo sa sobom, ali čovjek je prečuo taj poziv. Pitanje kada i kako se to dogodilo, ostaje bez odgovora, ali nekad i negdje se to moralo dogoditi, premda *materialiter* to nije morao biti neki perversni čin. Ovdje su nastale klice otpora definitivnom zajedništvu

Boga i stvorenja, koje se kroz svu hibridnu povijest svijeta neprestano talože, tako da se, ivanovskom terminologijom, može govoriti o grijehu svijeta. Ova stvarnost je mjesto i okvir slobode svakoga novorođenog i prijetnja njegovoj slobodnoj odluci. Dolazi do društvene objektivacije ranjene i krivo orijentirane slobode. Ono što nazivamo "Adamovim grijehom" tek je u analoškom smislu grijeh, ali je biološki početak svakoga čovjeka uronjen u talog svih prethodno narušenih odnosa s Bogom u okviru čovječanstva te njegov eshatonski hod nije više isti, kao da mu ništa nije prethodilo. U raspravi o sva tri održana predavanja, koja je uslijedila prije podnevnoga odmora, čula su se mnoga zanimljiva pitanja, razjašnjenja, nadopune i sugestije nazočnih, kako u pogledu izloženoga, tako i u pogledu širih okvira tematike koja je bila na dnevnom redu.

Nakon popodnevnog odmora čuli smo još tri od četiri programom predviđena predavanja. I ovdje se osjetio nedostatak govora o grijehu u kontekstu prakse koja je najviše uz njega vezana i gdje se on najviše spominje. Na sam dan početka Simpozija organizator je doznao da je dr. Zvezdan Linić, voditelj Duhovnog centra Tabor u Samoboru, zbog zdravstvenih tegoba završio u bolnici te nije mogao održati svoje predavanje o temi *Grijeh i oproštenje u ispovjednoj praksi*. Najprije je progovorio dr. Šimun Bilokapić, nastavnik moralne teologije na KBF-u u Splitu, o *moralnim aspektima grijeha*. Pošavši od nekih devijantnih situacija u moralnom tretiranju grijeha, predavač je optirao za *optio fundamentalis* u pogledu prosudbe o grijehu, jer ona izvlači moralni govor o grijehu, kako iz subjektivizma, tako i iz atomizma. Nova struktura moralnog djelovanja ima personalističku perspektivu, odnosno polazi od srca kao središta osobe, preko temeljnog opredjeljenja i ponašanja, do čina. U daljnja dva izlaganja čuli smo praktično usmjeren govor o grijehu. Dr. Milan Šimunović, profesor pastoralne teologije i religiozne pedagogije na Teologiji u Rijeci i predstojnik NKU-a HBK-a, izložio je temu naslovljenu *Govor o grijehu u navještaju i katehezi*. Taj govor je znatno otežan pluralističkom sviješću današnjeg čovjeka i kulture, promijenjenom slikom čovjeka o samome sebi i o Bogu. Nakon dijagnostike problematičnosti ovoga govora, kao temelj njegove uspješnosti dr. Šimunović predlaže pozitivnu perspektivu utemeljenu na biblijskom govoru, na emocionalnoj inteligenciji i na empatijskom doživljavanju Boga. Konkretno, to znači prenijeti govor o grijehu s moralizatorske na teologalnu i antropološku razinu. O grijehu se smisleno i prihvatljivo može govoriti samo u kontekstu Božje ljubavi, milosrđa i dobrote, kao i u kontekstu ukazivanja na njega kao na apostaziju od vlastitoga identiteta. Jedino kada je prikazan u modelu destrukcije sposobnosti

ljubiti po primjeru i nadahnuću Krista, govor o grijehu može biti navještajno plodan i odgojan za vjeru.

U trećem, a sveukupno sedmom i posljednjem izlaganju na ovogodišnjem znanstvenom skupu, dr. Valentina Mandarić, članica Družbe sestara franjevki od Bezgrešne (Šibenik) i viša asistentica pri katedri religiozne pedagogije i katehetike na KBF-u u Zagrebu, govorila je o *svijesti grešnosti kod današnjih mladih u sociološkom i pastoralno-katehetskom vidu*. Istaknula je i podacima sociološke analize dobro potkrijepila razne odrednice moralnosti kod današnjih mladih u Hrvatskoj: egologija i egolatrija, konzumizam, nomadizam, neodgovorna sloboda, povećana sklonost kršenju društvenih normi, sviđanje kao kriterij prosudbe dobra i zla, politeizam na području vrednota, laički moral, utilitarizam, prvenstvo privatnoga, razlikovanje afektivno-emocionalnog i voljno-svjesnog vida u moralnoj prosudbi. U takvim odrednicama grijeh je više od odbijanja Boga. Očituje se posebice kao odbijanje vlastite odgovornosti za život. Kao izlaz iz krivog gledanja na grijeh i njegove pogrešne prosudbe ponudila je praktične savjete: odgoj habitualne savjesti, aktualiziranje pojma obraćenja, cjelovitiji odgoj za sakrament Pomirenja i pedagoški princip postupnosti u svemu.

Plodna plenarna rasprava na završetku svih predavanja pokazala je aktualnost teme ovogodišnjeg znanstvenog skupa, čija ćemo predavanja, obogaćena još nekim priložima koje nismo imali prigodu čuti, moći čitati, promišljati i istraživati u zborniku radova sa skupa u izdanju *Crkve u svijetu*, kao i sa svih dosadašnjih znanstvenih skupova.

Grijeh je antropološka konstanta i kao i stid i sram pokazuje da je čovjek nešto više od puke biološke stvarnosti. On je žalosna i teško dokučiva, ali nezaobilazna ljudska stvarnost o kojoj treba razmišljati i raspravljati, koju treba promišljati i plodno je ugrađivati u koncept čovjekovih nada i nadnaravne određenosti. Najveći grijeh današnjice jest gubitak svijesti o grijehu, rekao je jednom papa Pio XII. Uvjereni smo da je ovogodišnji znanstveni skup o osobnoj i društvenoj dimenziji grijeha u organizaciji KBF-a Sveučilišta u Splitu bio uspješan barem pod vidom posvješćivanja stvarnosti grijeha i da je kao takav, držeći se Papinih riječi, pridonio otupljenju oštrice ove otajstvene stvarnosti - *mysterium iniquitatis* - koju svi doživljavamo na vlastitoj koži kao svoj osobni egzistencijal.

Marinko Vidović